

HISTORICKÝ ATLAS / HISTORISCHER ATLAS

ŠUMAVA A BAVORSKÝ LES NA STARÝCH MAPÁCH

DER BÖHMERWALD UND BAYERISCHE WALD
AUF ALTEN LANDKARTEN

Zdeněk Kučera

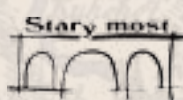
MOTTO:

Mapa je nejvelkolepější ze všech epických básní.
Její čáry a barvy odhalují uskutečnění velkých snů.

Gilbert H. Grosvenor, editor časopisu National Geographic

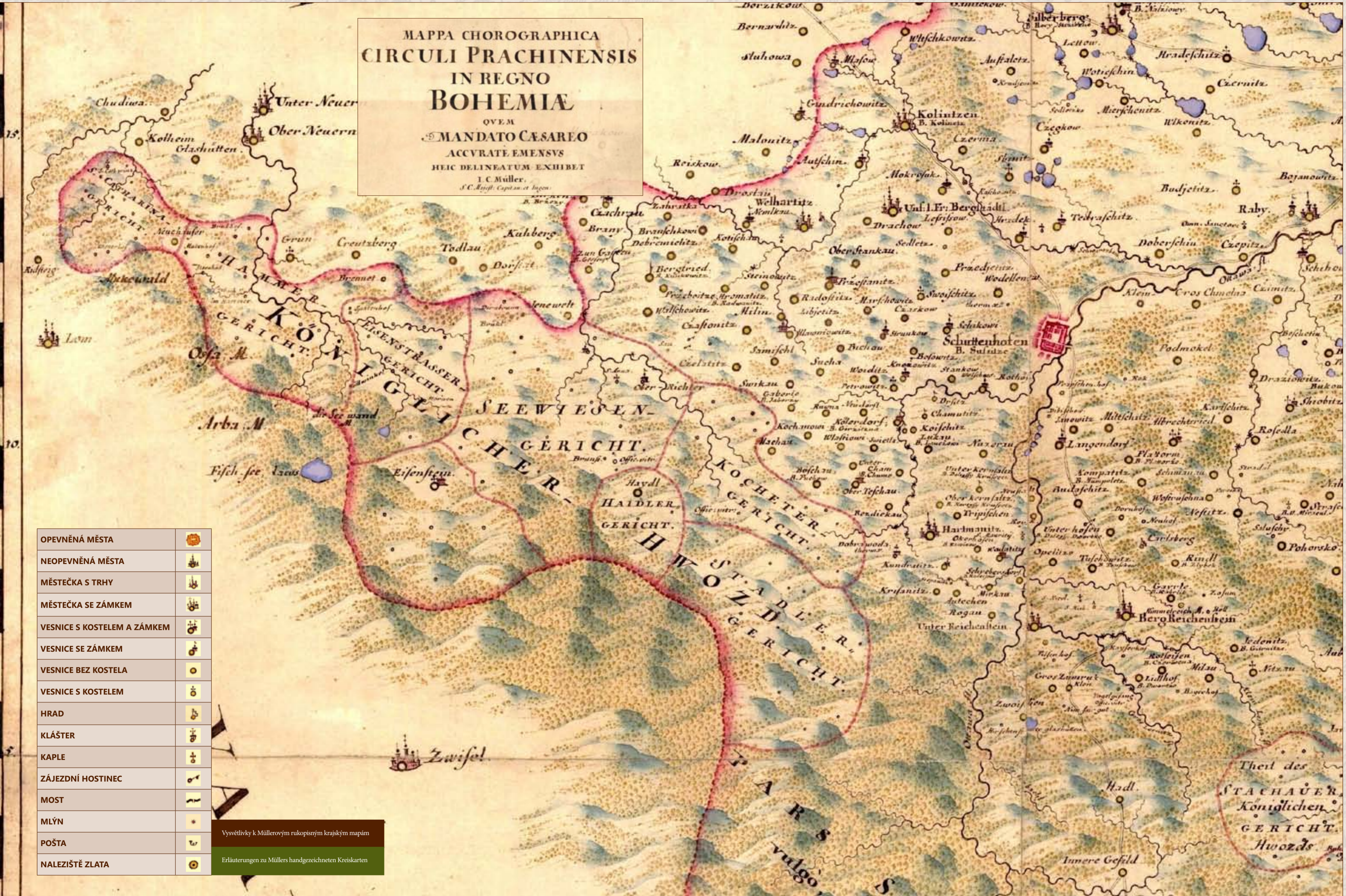
OBSAH / INHALT

ÚVOD, MAPY SVĚTA / EINLEITUNG, KARTEN DER WELT	2
PTOLEMAIOVA MAPA VELKÉ GERMANIE / GERMANIA MAGNA AUF DER WELTKARTE DES CLAUDIUS PTOLEMÄUS	4
HISTORICKÁ MAPA GERMANIE / HISTORISCHE LANDKARTE GERMANIENS	5
KLAUDYÁNOVA MAPA ČECH / KLAUDYÁNS LANDKARTE BÖHMENS	6
CRIGINGEROVA MAPA ČECH / CRIGINGERS LANDKARTE BÖHMENS	7
ARETIHOVA MAPA ČECH / ARETINS LANDKARTE BÖHMENS	10
VISCHEROVA MAPA HORNÍCH RAKOUS / VISCHERS LANDKARTE VON OBERÖSTERREICH	12
VETTEROVA BOHEMIAE ROSA / VETTERS BOHEMIAE ROSA	14
VOGTOVA MAPA ČECH / VOGTS BÖHMENKARTE	15
MÜLLEROVY RUKOPISNÉ KRAJSKÉ MAPY / MÜLLERS HANDGEZEICHNETE KREISKARTEN	18
MÜLLEROVA MAPA ČECH / MÜLLERS LANDKARTE BÖHMENS	24
JAEGEROVA MAPA NĚMECKA / JAEGERS DEUTSCHLANDKARTE	28
JULIENOVY VYDÁNÍ MÜLLEROVY MAPY ČECH / JULIENS AUSGABE VON MÜLLERS BÖHMENKARTE	30
LE ROUGEHO VYDÁNÍ MÜLLEROVY MAPY ČECH / LE ROUGES AUSGABE VON MÜLLERS BÖHMENKARTE	32
MAPA BAVORSKA KRÁLOVSKÉ AKADEMIE / BAYERNKARTE DER KÖNIGLICHEN AKADEMIE	34
KRAJSKÉ MAPY / KREISKARTEN	36
PRVNÍ VOJENSKÉ MAPOVÁNÍ / ERSTE (JOSEPHINISCHE) LANDVERMESSUNG	37
REYMANNOVA TOPOGRAFICKÁ MAPA NĚMECKA / REYMANNS TOPOGRAFISCHE KARTE DEUTSCHLANDS	38
SCHRÄMBLOVA MAPA NĚMECKA / SCHRÄMBLS DEUTSCHLANDKARTE	40
KREIBICHOVY KRAJSKÉ MAPY / KREIBICHS KREISKARTEN	42
LOTHOVY KRAJSKÉ MAPY / LOTHES KREISLANDKARTEN	44
DRUHÉ A TŘETÍ VOJENSKÉ MAPOVÁNÍ, STARÁ SPECIÁLKA	
ZWEITE UND DRITTE MILITÄRISCHE LANDVERMESSUNG, ALTE SONDERKARTE	46
ŘÍHOVA NÁRODNOSTNÍ MAPA ZÁPADNÍCH A JIŽNÍCH ČECH	
NATIONALITÄTENKARTE WEST- UND SÜDBÖHMENS VON K. ŘÍHA	47
VILÍMKOVA MAPA POLITICKÉHO OKRESU PRACHATICKÉHO / VILÍMEKS LANDKARTE DES POLITISCHEN BEZIRKS PRACHATICE	48
TURISTICKÁ MAPA KLUBU ČESKÝCH TURISTŮ, ŠUMAVA – VYŠEBRODSKO	
WANDERKARTE DES KLUBS TSCHJECHISCHER TOURISTEN, BÖHMERWALD – REGION VYŠŠÍ BROD	50
FASTROVY TURISTICKÉ MAPY ŠUMAVY / FASTRS BÖHMERWALD-WANDERKARTEN	52
BĚLOHLAVOVY MAPY ZEMÍ KORUNY ČESKÉ / LANDKARTEN DER LÄNDER DER BÖHMISCHEN KRONE VON J. BĚLOHLAV	56
BURSÍKOVY MÍSTOPISNÉ MAPY ZEMÍ KORUNY ČESKÉ	
BURSÍKS TOPOGRAFISCHE LANDKARTEN DER LÄNDER DER BÖHMISCHEN KRONE	58
KYTKOVY GENERÁLNÍ MAPY OKRESNÍCH HEJTMANSTVÍ / KYTKAS GENERALKARTEN DER BEZIRKSHAUPTMANNSCHAFTEN	62
SHRNUTÍ A ZÁVĚR / ZUSAMMENFASSUNG UND SCHLUSSWORT	64

MAPPA CHOROGRAPHICA
CIRCULI PRACHINENSIS
IN REGNO
BOHEMIA

QVEM
MANDATO CAESAREO
ACCVRATE EMENSVS
HEIC DELINEATVM EXHIBET
I. C. Müller.
S. C. Aq. Capit. et Inq.

OPEVNĚNÁ MĚSTA	
NEOPEVNĚNÁ MĚSTA	
MĚSTEČKA S TRHY	
MĚSTEČKA SE ZÁMKEM	
VESNICE S KOSTELEM A ZÁMKEM	
VESNICE SE ZÁMKEM	
VESNICE BEZ KOSTELA	
VESNICE S KOSTELEM	
HRAD	
KLÁŠTER	
KAPLE	
ZÁJEZDNÍ HOSTINEC	
MOST	
MLÝN	
POŠTA	
NALEZIŠTĚ ZLATA	

Vysvětlivky k Müllerovým rukopisným krajským mapám
Erläuterungen zu Müllers handgezeichneten Kreiskarten

MÜLLEROVY RUKOPISNÉ KRAJSKÉ MAPY

V tvorbě JANA KRÝŠTOFA MÜLLERA (1673–1721) je řada rukopisných map, které jsou vzácnými kartografickými díly s přísným režimem ochrany. Müllerovy rukopisné mapy, především mapy pohraničních oblastí a mapy českých krajů, jsou mapy původní, vyhotovené částečně na základě terénního měření. Při měření Müller použil v jeho době známé přístroje – *Maßstab* – měřická hůl, *Mefßschmur*, *Landseil* – měřický provazec, *Mefßkette* – měřický řetězec, *Kreuzmaß*, *Kreuzscheibe* – křížový úhloměr, *Quadrant* – kvadrant,

Halbzirkel – půlkružítka, *Busole* – buzola, *prätorianische oder geometrische Mefßsch* – pretoriánský nebo měřický stolek. Polohopis Müllerových map vycházel z měřených vzdáleností a směrů. Měření dělek bylo prováděno pomocí instrumentu viatorium, vyhotovené částečně na cestovním vozu, kdy naměřená délka byla funkčně závislá na počtu otáček kola a jeho obvodu. Presentovaný výřez ukazuje západní část rukopisné kolorované mapy Prácheňského kraje, který byl mapován jako druhý z českých krajů v roce 1713. Přes

četné nepřesnosti a omyly, zaviněné z velké části špatnou prací, je Müllerova mapa natolik věrohodná, že umožňuje podrobný popis více jak 300 let starého a velmi působivého obrazu jihočeské krajiny. Tak například jihovýchodně od Kašperských Hor (*Berg Reichenstein*) mapa ukazuje částečně zaniklou ves Cervenou (*Rotseifen*, *B. Czerwena*), která byla založena snad již ve 13. století v souvislosti s těžbou zlata. Dnes kutání připomínají nejen haldy hlusiny, ale i německý název *Rotseifen* → červené seipy. Západně od Cervené se prostírala osada Lidlový Dvory (*Lidlhof*, *B. Dwortze*). Úze-

mím vedla již od středověku trasa Zlaté stezky kašpersko-horské, a tak je stálá osada poprvé připomínána již v roce 1584. Také tato obec téměř zanikla v souvislosti s odsunem německého mluvícího obyvatelstva. Podobný osud postihl další okolní obce – Podlesi (*Vogelgsang*), kde si mapa všimá sklářské huti (*offic vitr.*) založené v první polovině 16. století. Název obcí (ptačí zpěv) prý daly křivonosky, chytané skláři k obveselení. Všechny rukopisné Müllerovy krajské mapy prezentované v knize poskytl Oddělení uměleckých sbírek Památníku národního písemnictví.

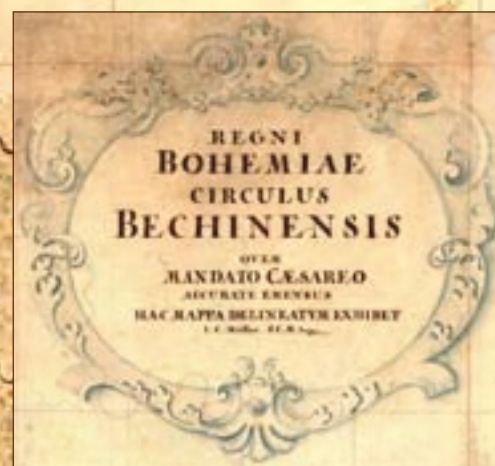
MÜLLERS HANDGEZEICHNETE KREISKARTEN

Unter den Arbeiten von JOHANN CHRISTOPH MÜLLER (1673–1721) gibt es eine Reihe handgezeichneter Landkarten, die zu kostbaren kartografischen Werken mit beschränktem Zugriff gehören. Müllers handschriftliche Landkarten, besonders die Karten der Grenzgebiete und Karten der Regionen Böhmens, basieren ursprünglich zum Teil auf Geländevermessungen. Der dargestellte Ausschnitt zeigt den westlichen Teil der handschriftlichen kolorierten Landkarte des Kreises

Prácheň, der als zweiter der böhmischen Kreise 1713 kartiert wurde. Müllers Landkarte ist sehr glaubwürdig und ermöglicht so eine genaue Beschreibung des mehr als 300 Jahre alten Bildes der südböhmischen Landschaft. So zeigt sie z.B. südöstlich von Kašperské Hory (*Berg Reichenstein*) das teilweise verschwundene Dorf Cervená (*Rotseifen*, *B. Czerwena*), das wahrscheinlich bereits im 13. Jahrhundert in Zusammenhang mit der Goldgewinnung gegründet wurde. Heute erinnern an das

Schürfen nicht nur Halden an Taubgut, sondern auch der deutsche Name *Rotseifen*. Westlich von Cervená erstreckte sich die Ortschaft Lidlový Dvory (*Lidlhof*, *B. Dwortze*).

OPEVNĚNÁ MĚSTA	
NEOPEVNĚNÁ MĚSTA	
MĚSTEČKA S TRHY	
MĚSTEČKA SE ZÁMKEM	
VESNICE S KOSTELEM A ZÁMKEM	
VESNICE SE ZÁMKEM	
VESNICE BEZ KOSTELA	
VESNICE S KOSTELEM	
HRAD	
KLÁŠTER	
KAPLE	
ZÁJEZDNÍ HOSTINEC	
MOST	
MLÝN	
POŠTA	
NALEZIŠTĚ ZLATA	

Vysvětlivky k Müllerovým rukopisným krajským mapám
 Erläuterungen zu Müllers handgezeichneten Kreiskarten

MÜLLEROVY RUKOPISNÉ KRAJSKÉ MAPY – POKRÁČOVÁNÍ

Rukopisné Müllerovy mapy kraje byly vyhotoveny v Čechách v letech 1712–1718 jako mapy původní, zobrazující území v tehdejších krajských správních hranicích v měřítku přibližně 1 : 100 000. Až následně vzniklo nejznámější Müllerovo kartografické dílo – mapa Čech – vydané jako soubor 25 měřítyrových mapových listů v přibližném měřítku 1 : 132 000 jako mapa odvozená, ale již s redukováním obsahem původních rukopisných map. Prezentovaný Bechyňský kraj – rozlohou

7304 km² v Čechách největší – byl vyměřen v roce 1712 jako první a po dokončení mapovacích prací v roce 1718 vznikla rukopisná mapa celých Čech s dedikací Karlu VI. Ve výzevu z mapy Bechyňského kraje Müller rozlišuje například otevřená města (ve výzevu např. Český Krumlov [Crumau, B. Crumlow] či Rožmberk nad Vltavou [Rosenberg]), neopevněná města, městečka s trhy (ve výzevu např. Volary [Wallern]), vsi s kostelem a zámekem, vsi se zámekem (ve výzevu např. Červený Dvůr [Rothhof] u Chvalšín [Kalsching, B. Chwalsin]), vsi s kostely a bez kostelů atd. – v celém kraji celkem 1 033 sídel. Tematický polohopisný obsah byl tvořen objekty církevními

(samostatně stojící kostely a kláštery – např. cisterciácký klášter ve Vyším Brodě [Hohenfurth, B. Wyssnbrod]) a objekty hospodářskými (rybníky, hostince, vodní a větrné mlýny, mosty, pošty, zlaté doly a doly na železnu rudu, stříbro a cin). Na Müllerových rukopisných mapách kraje se dále setkáváme s objekty, které nemají vlastní mapový znak a jsou rozlišeny pouze popisem, jako např. ovčín (ovile), poustevna (eremitaria), lázně (thermae, balneum), sklárna (officinae vitariae, Glasshütten), kamenolom (Steinbruch) nebo myslivna (Jägerhaus). Tyto objekty jsou mapovým znakem zakresleny až v měřítyrovém mapovém souboru. Pro vyjádření výškopisu

rukopisných Müllerových map byla použita kopečková metoda doplněná lavrovými severovýchodními svahy ředenou tuší. U některých markantních terénních tvarů je zřejmá snaha o zachování charakteristického tvaru tak, aby i výškopis pomohl při orientaci mapy v krajině. Některé významné vrcholy jsou doplněny popisem – např. Plechý (Plokenstein M.). Výrazně je zachycena třebonská rybníční soustava s největšími rybníky Rožmberk (Rosenberg Teich), Svět (Swiet Teich) či Kaňov (Ganjour). I přes dílčí nedostatky patří Müllerovo rukopisné kartografické dílo k vrcholům státního mapového díla nejen rakouské monarchie, ale i evropské kartografie.

MÜLLERS HANDGEZEICHNETE KREISKARTEN – FORSETZUNG

Müllers handgezeichnete Kreiskarten wurden in Böhmen zwischen 1712–1718 als Primärkarten gefertigt, die das Gebiet in den damaligen Kreisverwaltungscentren darstellten. Erst danach entstand Müllers bekanntestes kartografisches Werk – die Landkarte Böhmens, die als Satz von 25 Kupferstich-Landkartenblättern herausgegeben wurde. Der dargestellte Kreis Bechyně wurde als erster 1712 vermessen und nach Beendigung der karto-

grafischen Arbeit 1718 entstand die handgezeichnete Landkarte von ganz Böhmen. Im Kartenausschnitt des Kreises Prácheň unterscheidet Müller zwischen befestigten Städten wie Český Krumlov (Crumau, B. Crumlow) oder Rožmberk nad Vltavou (Rosenberg), unbefestigten Städten, Marktstellen wie Volary (Wallern), Dörfern mit Kirche und Schloss und Dörfern mit Schloss, z.B. Červený Dvůr (Rothhof) bei Chvalšín (Kalsching, B. Chwalsin). Bei manchen markanten Landschaftsformen ist ein Bemühen um die Erhaltung ihrer charakteristischen Form sichtbar, so

unterstützen sie auch die Orientierung im Gelände. Manche bedeutenden Gipfel werden durch Beschriftungen ergänzt – z.B. Plechý (Plokenstein M.).

KRAJSKÉ MAPY

BERNARD ERBER (1718–1773), JOHANN CHRISTOPH WINKLER (1701–1770): Široké okolí Sušice na mapě Prácheňského kraje vymezeného Müllerem v roce 1715. Mapový list pochází z knihy *Notitia Illustris Regni Bohemiae*. Mědirytina. Vídeň 1760.

FRANZ JOHANN JOSEPH VON REILLY (1766–1820): Povodí horní Vltavy na mapě Táborského a Budčovickeho kraje. List pochází z druhého dílu atlasu *Schauplatz der fünf Theile der Welt*, který je považován za nejpodrobnější rakouský atlas světa. Kolorovaná mědirytina. Vídeň 1789.

FRANZ JOHANN JOSEPH VON REILLY (1766–1820): Das Quellgebiet der oberen Moldau auf der Karte der Kreise Tábor und Budweis (Budweis). Das Blatt kommt aus dem zweiten Teil des Atlases *Schauplatz der fünf Theile der Welt*, der für den ausführlichsten österreichischen Atlas der Welt gehalten wird. Kolorierter Kupferstich. Wien 1789.

KREISKARTEN

BERNARD ERBER (1718–1773), JOHANN CHRISTOPH WINKLER (1701–1770): Die weitere Umgebung von Sušice auf der Karte des bereits 1715 von Müller vermessenen Kreises Prácheň. Das Kartenblatt ist dem Band *Notitia Illustris Regni Bohemiae* entnommen. Kupferstich. Wien 1760.

PETER FRANZA (1767–1830): Široké okolí Frymburku (*Fryberg*) na výřezu z mapy Budčovickeho kraje – jedné z posledních kopií Müllerovy (*Wielandov*) mapy Čech. Mapa ukazuje například pravobřežní povltauskou osadu Frýdava (*Fridau*), která zanikla v roce 1958 v souvislosti s vybudováním Lipenské přehradní nádrže. V blízkosti zemské hranice lokalizujeme osady vytliděné v povalečných letech odsunem německy mluvícího obyvatelstva a poté zaniklé nebo částečně zaniklé vytčením hraničního pásma – Pasečná (*Reiterschlag*), Dolní a Horní Hrančičná (*Unter, Ober Marteschlag*), Horní Ures (*Ober Uresch*), Jasánky (Asong), které rozberský úrbíř uráží již v roce 1379, Muckenschlag = Komáří paseka (*Muckenschlag*), Linda (*Linden*), kde již kolem roku 1379 fungovala sklářská hut, Otov (*Ottenschlag*), Pernek (*Berneck*) a mnohé další. Mědirytina. Praha 1802.

PETER FRANZA (1767–1830): Západní Pošumaví na výřezu z mapy Prácheňského kraje. Kraj byl pojmenován podle stejnojmenného gotického hradu – v mapě *Prachiner berg* jižně od Horažďovic (*Horazdiowitz*). Kraj se udržel až do reformy krajského uspořádání v letech 1849–1850, kdy byl rozdělen mezi kraje Ceskobudčovickeý a Plzeňský. Mědirytina. Praha 1802.

PETER FRANZA (1767–1830): Westliches Böhmerwald-Vorgebirge aus einem Ausschnitt der Karte des Kreises Prácheň. Der Kreis wurde nach der gleichnamigen gotischen Burg benannt – auf der Landkarte *Prachiner Berg* südlich von Horažďovice (*Horazdiowitz*). Der Kreis blieb bis zur Kreisreform 1849–1850 erhalten, danach wurde er in die Kreise České Budějovice und Pilsen aufgeteilt. Kupferstich. Prag 1802.

PETER FRANZA (1767–1830): Die weitere Umgebung von Frymburk (*Fryberg*) auf einem Ausschnitt aus der Karte des Kreises Budweis (*Budweis*) – eine der letzten Kopien Müllers (*Wielands*) Böhmenkarte. Die Karte zeigt z. B. am rechten Moldaunufer die Ortschaft Frýdava (*Fridau*), die 1958 in Zusammenhang mit dem Bau der Lipno-Talsperre unterging. In der Nähe der Landesgrenze erkennen wir Ansiedlungen, die in den Nachkriegsjahren durch die Aussiedlung deutschsprachiger Bewohner entvölkert wurden und später durch die Festlegung des Grenzgebietes ganz oder teilweise verschwunden sind – Pasečná (*Reiterschlag*), Dolní und Horní Hrančičná (*Unter, Ober Marteschlag*), Horní Ures (*Ober Uresch*), Jasánky (Asong – bereits 1379 im Rosenberger Urbar angeführt), Komáří paseka (*Muckenschlag*), Linda (*Linden*), wo bereits 1379 eine Glashütte betrieben wurde, Otov (*Ottenschlag*), Pernek (*Berneck*) und viele andere. Kupferstich. Prag 1802.

GEORG JOACHIM GÖSCHEN (1752–1828): Široké okolí Horažďovic (*Horazdiowitz*) na mapě Klatovského, Prácheňského, Táborského a Budčovickeho kraje. Kolorovaná mědirytina. Lipsko 1828.

GEORG JOACHIM GÖSCHEN (1752–1828): Die weitere Umgebung von Horažďovice (*Horazdiowitz*) auf der Karte der Kreise Klatowitz, Prácheň, Tábor und Budweis (*Budweis*). Kolorierter Kupferstich. Leipzig 1828.

PRVNÍ VOJENSKÉ MAPOVÁNÍ

Nepřilší dobré zkušenosti s užitím Müllerovy mapy jako válečné mapy při vojenských operacích sedmileté války přiměly císařovnu Marii Terezií vydat nařízení k vyhotovení spolehlivých vojenských map habsburské monarchie. Mapování bylo zahájeno roku 1763 a pokračovalo za vlády Josefa II. do roku 1785. Do historie rakouské státní kartografie, a tím i do mapového zobrazení českých zemí, veslo ve známost jako „první vojenské“ či také jako „josefské“ mapování. Jediným kartografickým dílem vycházejícím z prvního vojenského mapování byla jednobarevná Falonova mapa rakouského císařství. Všechny prezentované mapy na této straně jsou rukopisné a kolorované z prvního vojenského mapování v měřítku 1 : 28 800, z let 1763–1767, z Laboratorie geoinformatiky FZP UJEP.

Na sekci 262 je zachyceno městečko Horní Planá (*Ober Plan*), které bylo založeno na levém břehu horní Vltavy (*Moldau Flu*). První zmínka o Horní Plané, rodišti šumavského spisovatele Adalberta Stiftera, pochází z roku 1332. Na vrchu nad městem zvaném Dobrá Voda (*Brumberg*) byla u studánky postavena v roce 1667 dřevěná kaple, která byla v roce 1777 nahrazena velkou zděnou kaplí Panny Marie Sedmibolestné (*Cap: St. Maria*). Okolní obec – Blížší Lhota (*Vorder Stiff*), Pernek (*Berneck*), Maňava (*Teutsch Haydl*) a Maňávka (*Böhmisch Haydl*), Hory (*Spitzenberg*), Skelná Hut (*Glashöfen*) a Bělá (*Parkfried*), založené v 15. století koloniizační činností zlatokorunských cisterciáků – částečně nebo úplně zanikly odsunem německy mluvícího obyvatelstva a vybudováním lipenské přehradní nádrže.

In Sektion 262 ist das Städtchen Horní Planá (*Ober Plan*) abgebildet, das auf dem linken Ufer der oberen Moldau (*Moldau Flu*) gegründet wurde. Die erste Erwähnung von Horní Planá, dem Geburtsort des Böhmerwaldschriftstellers Adalbert Stifter, stammt aus dem Jahr 1332. Auf dem Berg oberhalb der Stadt, genannt Dobrá Voda (*Brumberg*), wurde 1667 eine Holzkapelle errichtet, die 1777 durch eine große gemauerte Sieben-Schmerzen-Kapelle (*Cap: St. Maria*) ersetzt wurde. Die umliegenden Dörfer – Blížší Lhota (*Vorder Stiff*), Pernek (*Berneck*), Maňava (*Teutsch Haydl*) und Maňávka (*Böhmisch Haydl*), Hory (*Spitzenberg*), Skelná Hut (*Glashöfen*) und Bělá (*Parkfried*) – die im 15. Jh. durch die Kolonisierung der Zisterzienser aus Zlatá koruna (*Goldenkron*) gegründet wurden, sind durch die Aussiedlung der deutschsprachigen Bewohner und durch den Bau des Lipno-Stausees teilweise oder ganz verschwunden.

Výsek ze sekce 229 ukazuje Kašperské Hory (*Berg Reichenstein*) a jejich blízké okolí. Městečko mělo šibenici západním směrem na Šibeníčním vrchu (*Galgen b.*). Stejně jako v jiných královských městech, tak i v Kašperských Horách náležela soudní a trestní pravomoc purkmistru a radním.

Ausschnitt aus Sektion 229 zeigt Kašperské Hory (*Berg Reichenstein*) und die nahe Umgebung. Das Städtchen hatte in westlicher Richtung einen Galgen auf dem Šibeníční vrch – Galgenberg (*Galgen b.*).

Královská rychta Žejbiš (*Seewiesner Gericht*) s 22 svobodnými dvory byla významnou částí bývalého Královského hvozdu. Centrem duchovního života rychty se stala kaple z roku 1698 přestavěná v letech 1718–1721 na barokní kostel sv. Anny (*St. Anna*). Sekce 228.

Das königliche Freibauerngericht Žejbiš (*Seewiesner Gericht*) mit 22 Freibauern war ein bedeutender Teil des Künisches Gebirges – Královský hvozď. Zum Zentrum des geistigen Lebens von Žejbiš gehörte die Kapelle aus dem Jahr 1698, die 1718–1721 in die barocke Hl. Anna Kirche (*St. Anna*) umgebaut wurde. Sektion 228.

ERSTE (JOSEPHINISCHE) LANDVERMESSUNG

Die weniger guten Erfahrungen mit der Nutzung von Müllers Karte als Kriegskarte bei den Militäroperationen des Siebenjährigen Krieges bewegten Kaiserin Maria Theresia zur Beauftragung der Fertigung verlässlicher Militärkarten des gesamten Habsburger Gebietes. Die Landvermessung wurde 1763 begonnen und wurde während der Regierungszeit von Joseph II. bis 1785 fortgesetzt. In die Geschichte der österreichischen staatlichen Kartografie und dadurch auch in die Kartografie Böhmens ging sie als die „Erste militärische“ oder auch als die „Josephinische“ Landvermessung ein.

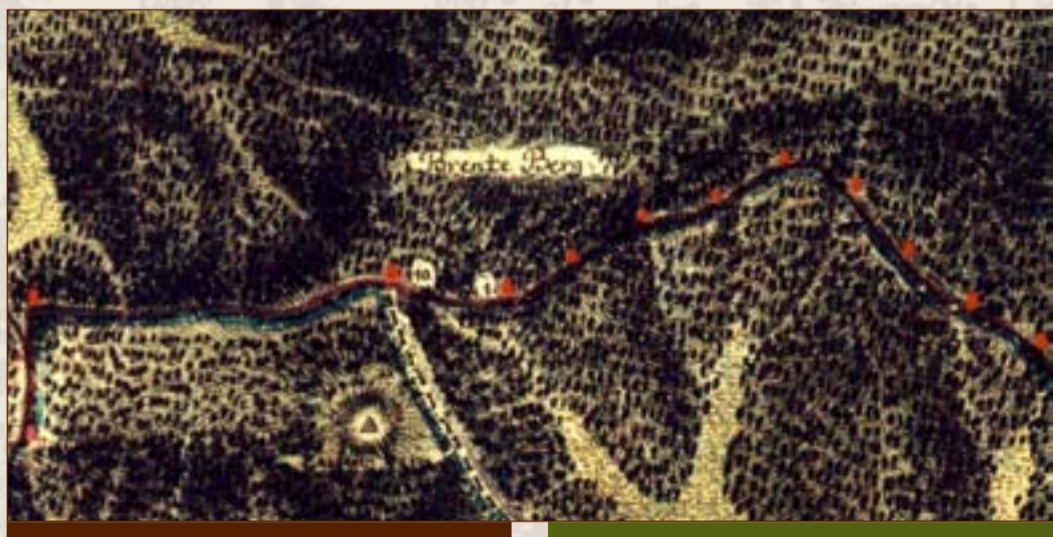
Volary (*Wallern*) měly popravitiše severovýchodně od města, pravděpodobně na vrchu Kalvárie (*Galgenberg*). Sekce 255.

Volary (*Wallern*) hatte die Richtstätte nordöstlich der Stadt, höchstwahrscheinlich auf dem Berg Kalvárie (*Galgenberg*). Sektion 255.

Ledovcové (karové) Plešné jezero (*See T*) na severovýchodním svahu nejvyšší hory české části Šumavý Plechý (*Pföken Stein*). Sekce 262.

Karssee Plešné jezero (*See T*) auf dem nordöstlichen Hang des höchsten Berges des Böhmerwalds Plechý (*Pföken Stein*). Sektion 262.

Úsek česko-bavorské hranice pod Luzným (*Lusen berg*) je v průběhu historie spojován s množstvím hraničních sporů. V roce 1764 došlo na Šumavě ke klíčovému změně zemských hranic a ztrátám českého území v souvislosti s válkami o rakouské dědictví. Výsek ukazuje západovýchodní průběh staré hranice s očíslovanými hraničními kameny. Dnes se hranice severně od Luzného ostře lomí z východu na sever a změny hranice zde v krajinné dokumentuři tři původní hraniční kameny, z let 1692, 1772 a 1844. Sekce 246.

Der Abschnitt der böhmisch-bayerischen Grenze unterhalb von Luzný (*Lusen berg*) ist historisch mit vielen Grenzstreitigkeiten verbunden. 1764 kam es im Böhmerwald zu einschneidenden Änderungen der Landesgrenze und zu Verlusten des böhmischen Gebietes in Zusammenhang mit dem Österreichischen Erbfolgekrieg. Der Ausschnitt zeigt den West-Ost-Verlauf der alten Grenze mit nummerierten Grenzsteinen. Heute verläuft die Grenze nördlich von Luzný in einer scharfen Kurve von Osten nach Norden Die Änderung der Grenze dokumentieren drei ursprüngliche Grenzsteine aus den Jahren 1692, 1772 und 1844. Sektion 246.

Sušice (*Schüttenhofen, B. Suschitz*) měla popravitiše jižně od města na Šibeníčním vrchu (*Galgenberg*). V roce 1924, na paměť pětistého výročí úmrtí husitského vojevůdce Jana Žižky, byl přejmenován na Žižkův vrch. Sekce 229.

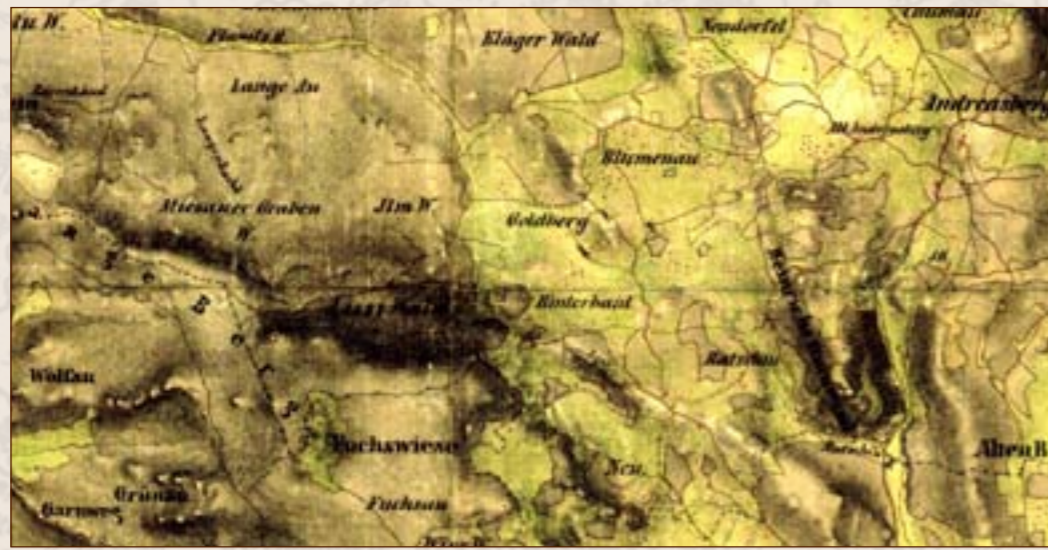
Sušice (*Schüttenhofen, B. Suschitz*) hatte die Richtstätte südlich der Stadt auf dem Šibeníční vrch (*Galgenberg*). 1924 zum Gedenken an den 500. Jahrestag des Todes des husitischen Feldherrn Jan Žižka wurde er in Žižkuv vrch – Zischkaberg umbenannt. Sektion 229.

DRUHÉ A TŘETÍ VOJENSKÉ MAPOVÁNÍ, STARÁ SPECIÁLKA

Druhé vojenské mapování známé jako „Františkovo“ bylo zahájeno roku 1806 a po vleklém a celkem neúspěšném průběhu ukončeno až roku 1869. Sumava byla mapována v letech 1843–1844. Území Čech je znázorněno na 267 rukopisných kolorovaných sekcích o rozměrech 52,7 × 52,7 cm. Speciální mapa Království českého – stará speciálka (*Spezial-Karte des Königreiches Böhmen*) – v měřítku 1 : 144 000 byla zhotovena v letech 1842–1852 a v prvních výstředích (měřidřtiny) vydána v letech 1847–1860. Složena je z 38 mapových listů, přičemž každý má rozměry 37,9 × 25,3 cm. Dokonalejší topografické mapy si žádal také stále se rozvíjející hospodářský život monarchie. Proto bylo roku 1868 nařízeno nové, v pořadí již třetí, vojenské mapování, tzv. Františkovo – josefské. Mapování Čech probíhalo v letech 1877–1879. Do té doby obvyklé měřítko 1 : 28 800 bylo nahrazeno měřítkem 1 : 25 000. Rozměry jednotlivých topografických sekcí českých zemí jsou 72 × 55,6 cm.

ZWEITE UND DRITTE MILITÄRISCHE LANDVERMESSUNG, ALTE SONDERKARTE

Die Zweite (Französische) Landvermessung wurde 1806 angefangen und nach einem schleppenden und im ganzen erfolglosen Verlauf erst 1869 beendet. Der Böhmerwald wurde in den Jahren 1843–1844 kartiert. Das Gebiet Böhmens ist auf 267 handschriftlichen kolorierten Sektionen dargestellt. Die *Spezial-Karte des Königreiches Böhmen* wurde in den Jahren 1842–1852 angefertigt und in der ersten Auflage (Kupfersterechen) in den Jahren 1847–1860 herausgegeben.

Výřez ukazuje zaniklé obce – Květná (Blumenau), Zlatá (Goldberg), Nová Víska (Neudorf) a Račín (Ratschin) – ve vojenském újezdu Boletice, prostírajícím se od roku 1950 severně od lipenské přehradní nádrže, na rukopisné kolorované sekci W-15-1 druhého vojenského mapování. Měřítko 1 : 28 800. 1843–1844. Laboratoř geoinformatiky FZP UJEP.

Der Ausschnitt zeigt die untergegangenen Orte – Květná (Blumenau), Zlatá (Goldberg), Nová Víska (Neudorf) und Račín (Ratschin) im Militärgebiet Boletice, das sich seit 1950 nördlich vom Ligno-Stausee erstreckt.

Vchynicko-tetovský plavební kanál (*Schwemm Kanal*) – dílo inženýra Rosenauera bylo vybudováno v letech 1799–1801 jako spojnice Vydry a Křemelny obcházející nesplavný úsek Vydry pod královským dvorcem Antyglm (Antigl H.). Kanál dlouhý 13,6 km umožnil těžbu dřeva v nepřístupných částech Sumavy. Sekce W-16-IV. Měřítko 1 : 28 800. 1843–1844. Laboratoř geoinformatiky FZP UJEP.

Der Chinitz-Tettauer Schwemmkanal (*Schwemm Kanal*) wurde in den Jahren 1799–1801 als Verbindung der Flüsse Vydra und Křemelná angelegt, er umging den unflößbaren Abschnitt der Vydra unterhalb des Freibaubauernhofs Antygl (Antigl H.). Der 13,6 km lange Kanal ermöglichte die Holzgewinnung in unzugänglichen Teilen des Böhmerwalds.

Na pravém okraji sekce druhého vojenského mapování je připojen seznam obcí – např. Buk (*Buchen*) na Vimpersku v Prácheňském kraji. Tabulka ukazuje počet domů (*Häuser*) a stájí (*Stallungen*), údaj o tom, kolik tam lze umístit mužů (*Mann*), vojska a koní (*Pferde*). Rukopisná kolorovaná mapa. Sekce W-16-II. 1843–1844. Laboratoř geoinformatiky FZP UJEP.

Am rechten Rand der Sektionen der Zweiten Landvermessung ist ein Ortsverzeichnis hinzugefügt – z.B. Buk (*Buchen*) in der Region Vimperk im Kreis Prácheň. Die Tabelle zeigt die Anzahl der Häuser und Stallungen und macht Angaben darüber, wieviele Militärs und Pferde man dort platzieren kann.

Široké okolí Horní Planě (*Ober Plan*) na *Speziální mapě Království českého* (tzv. staré speciálce) II. vojenského mapování v měřítku 1 : 144 000, sekce XXXIV. Měřidřtina. 1878.

Die weitere Umgebung von Horný Planá (*Ober Plan*) auf der *Sonderkarte des Königreiches Böhmen* (sog. Alte Spezialkarte) der II. Landvermessung

Sekce 4350_2 topografické mapy třetího vojenského mapování z roku 1878 ukazuje Plzeňsko-březenickou železnici s velmi pohnutou historií, která byla slavnostně otevřena 20. října 1877. Spojovala Plzeň s Železnou Rudou a pokračovala dále do bavorského Plattlingu. Na mapovém výřezu vidíme Spičácký tunel lánaný v rulové skále mezi zaniklou osadou Hvězda (*Starn*) a stanicí Spičák (*Stat. Spitzberg*), který délkou 1 748 m dlouho představoval nejdelší stavbu svého druhu v Čechách. 1 : 25 000. Mapová sbírka UK.

Sektion 4350_2 der topografischen Karte der dritten militärischen Landvermessung aus dem Jahr 1878 zeigt die Eisenbahn Plzeň – Břežno (*Priesen*) mit sehr bewegter Geschichte, die am 20. Oktober 1877 festlich eingeweiht wurde. Sie verband Plzeň mit Železná Ruda und führte ins bayerische Plattling fort. Auf dem Kartenausschnitt sehen wir den Tunnel in Spičák, der im Gneisfels zwischen dem verschwundenen Ort Hvězda (*Starn*) und der Station Spičák (*Stat. Spitzberg*) herausgebrochen wurde. Mit seiner Länge von 1748 m stellte er lange den längsten Bau seiner Art in Böhmen dar.

Vysvětlivky k národnostní mapě západních a jižních Čech

Erläuterungen zu der Nationalitätenkarte West- und Südböhmens

Číslo	Barva	Číslo	Číslo
001	Červená	13	Černá
002	Modrá	14	Červená
003	Žlutá	15	Červená
004	Modrá	16	Červená
005	Červená	17	Červená
006	Červená	18	Červená
007	Červená	19	Červená
008	Červená	20	Červená
009	Červená	21	Červená
010	Červená	22	Červená
011	Červená	23	Červená
012	Červená	24	Červená
013	Červená	25	Červená
014	Červená	26	Červená
015	Červená	27	Červená
016	Červená	28	Červená
017	Červená	29	Červená
018	Červená	30	Červená
019	Červená	31	Červená
020	Červená	32	Červená
021	Červená	33	Červená
022	Červená	34	Červená
023	Červená	35	Červená
024	Červená	36	Červená
025	Červená	37	Červená
026	Červená	38	Červená
027	Červená	39	Červená
028	Červená	40	Červená
029	Červená	41	Červená
030	Červená	42	Červená
031	Červená	43	Červená
032	Červená	44	Červená
033	Červená	45	Červená
034	Červená	46	Červená
035	Červená	47	Červená
036	Červená	48	Červená
037	Červená	49	Červená
038	Červená	50	Červená
039	Červená	51	Červená
040	Červená	52	Červená
041	Červená	53	Červená
042	Červená	54	Červená
043	Červená	55	Červená
044	Červená	56	Červená
045	Červená	57	Červená
046	Červená	58	Červená
047	Červená	59	Červená
048	Červená	60	Červená
049	Červená	61	Červená
050	Červená	62	Červená
051	Červená	63	Červená
052	Červená	64	Červená
053	Červená	65	Červená
054	Červená	66	Červená
055	Červená	67	Červená
056	Červená	68	Červená
057	Červená	69	Červená
058	Červená	70	Červená
059	Červená	71	Červená
060	Červená	72	Červená
061	Červená	73	Červená
062	Červená	74	Červená
063	Červená	75	Červená
064	Červená	76	Červená
065	Červená	77	Červená
066	Červená	78	Červená
067	Červená	79	Červená
068	Červená	80	Červená
069	Červená	81	Červená
070	Červená	82	Červená
071	Červená	83	Červená
072	Červená	84	Červená
073	Červená	85	Červená
074	Červená	86	Červená
075	Červená	87	Červená
076	Červená	88	Červená
077	Červená	89	Červená
078	Červená	90	Červená
079	Červená	91	Červená
080	Červená	92	Červená
081	Červená	93	Červená
082	Červená	94	Červená
083	Červená	95	Červená
084	Červená	96	Červená
085	Červená	97	Červená
086	Červená	98	Červená
087	Červená	99	Červená
088	Červená	100	Červená

ŘÍHOVA NÁRODNOSTNÍ MAPA ZÁPADNÍCH A JIŽNÍCH ČECH

Výřez z národnostní mapy západních a jižních Čech podle úředního sčítání lidu v roce 1930 ukazuje národnostní složení obyvatelstva Sumavy a Pošumaví. Z mapy vyplývá, že původní osídlení Sumavy bylo německé, podíl Čechů se zvyšoval směrem do vnitro-

zemí. Mapu sestavil Karel Říha. Vydal jednotatelský odbor Národní jednoty pošumavské, což byla celozemská organizace pro posílení kulturního a politického vlivu českého etnika v jazykově smíšených oblastech Pošumaví. Rozměry 79 × 59 cm. Plzeň 1934.

NATIONALITÄTENKARTE WEST- UND SÜDBÖHMENS VON K. ŘÍHA

Ausschnitt aus der Nationalitätenkarte West- und Südböhmens nach der amtlichen Volkszählung im Jahre 1930 zeigt die Zusammensetzung der Bevölkerung des Böhmerwaldes und Böhmerwald-Vorgebirges Pošumaví nach Nationalitäten. Aus der

Karte geht hervor, dass die ursprüngliche Besiedlung des Böhmerwaldes deutsch war, der Anteil an Tschechen steigt in Richtung Inland. Die Karte wurde von Karel Říha erstellt.

